

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Μυρσίνη Ζορμπά

Μέσα στο πλαίσιο της Γνώσης που διαμορφώνεται σε μια κοινωνία, αναπτύσσονται σύνθετοι "θεσμοί και σχέσεις"¹ που, ξεκινώντας από το πεδίο της έρευνας και εκπαίδευσης, διαπερνούν ολόκληρο το πλέγμα των πληροφοριών τις πηγές τους δέκτες. Τόσο η αποθηκευμένη γνώση, όσο και η ροή της γνώσης² περνούν, σε έναν ορισμένο βαθμό³, μέσα από τα βιβλία και τις βιβλιοθήκες.

Η συγκεκριμένη εκδοτική δραστηριότητα μιας χώρας, ο βαθμός κατά τον οποίο αυτή ανταποκρίνεται στις διαρθρωμένες επιστημονικές, εκπαιδευτικές και λοιπές πολιτιστικές ανάγκες, οι χρόνοι αυτής της ανταπόκρισης, το επίπεδο της πρωτογενούς παραγωγής έργου και η σχέση του με τα δάνεια στοιχεία, ο βαθμός εσωτερικής και εξωτερικής επικοινωνίας της δεδομένης κουλτούρας, τέλος, είναι στοιχεία που απαρτίζουν το λεγόμενο "εκδοτικό επίπεδο", "παίζουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία και μετάδοση της γνώσης" και αποτελούν "ολοκλήρωμα του συστήματος διανοήσης και πολιτισμού μιας χώρας"⁴.

Παράλληλα, οι δυνατότητες πρόσβασης στις πηγές, που συναρτώνται άμεσα με την κατάσταση των βιβλιοθηκών, καθώς και ο βαθμός ανάπτυξης συμπληρωματικών στοιχείων, όπως βιβλιογραφίας, βιβλίων αναφορών, ειδικών περιοδικών, βιβλιοκριτικής, κ.λ.π. συνιστούν αυτό που αποκαλείται "συνείδηση βιβλίου" μιας κοινωνίας.

Μιλώντας ιδιαίτερα για το επιστημονικό βιβλίο και τη σχέση του με την εκπαίδευση στην Ελλάδα, και έχοντας ως βάση αυτούς τους συντελεστές που μορφοποιούν τόσο το εκδοτικό επίπεδο, όσο και τη συνείδηση βιβλίου της χώρας, διαπιστώνουμε ότι βρισκόμαστε μπροστά σε ένα πλέγμα δομικών προβλημάτων, αφενός, και σε χαμηλό βαθμό "συνείδησης βιβλίου", αφετέρου.

1. Philip Altbach, *The knowledge context*, New York, State University of New York Press, 1987, σ. 3.

2. Fritz Machlup, *Knowledge: Its creation, distribution and economic significance*, Princeton, Princeton University Press, 1980, σ. 162.

3. Είναι μεγάλη η συζήτηση σχετικά με τον ολοένα μειούμενο ρόλο των βιβλίων σε σχέση με εκείνων των περιοδικών στη διάδοση της γνώσης σήμερα: Στο σημείο αυτό πάντως, οι ανθρωπιστικές επιστήμες κρατούν ακόμη ισχυρούς τους δεσμούς με τα βιβλία ενώ, αντίθετα, στις θετικές επιστήμες η ισορροπία έχει συντριπτικά γείρει προς τα περιοδικά.

4. Philip Altbach, *Perspectives on Publishing*, Lexington, Lexington Press, 1976, σ. VII εκ.

Το επιστημονικό βιβλίο⁵ ασφυκτιά ανάμεσα σε ένα πανεπιστήμιο προσανατολισμένο στο μοναδικό σύγγραμμα, άρα ελάχιστα δεκτικό και προωθητικό μιας ευρύτερης βιβλιογραφίας και σε μια αγορά βιβλίου η οποία είναι ουσιαστικά δέσμια αυτού του πανεπιστημίου και άρα λειτουργεί με κανόνες και κριτήρια συγκεκριμένων παραγγελιών⁶ μάλλον, παρά διαμόρφωσης και διεύρυνσης του κοινού της.

Αλλά ας δούμε τα πραγματικά δεδομένα, τα οποία στη συγκεκριμένη περίπτωση συναρτώνται με δύο βασικά ζητήματα: I. Τις πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες και II. Τα πανεπιστημιακά βιβλία.

I. Πανεπιστημιακές Βιβλιοθήκες

Δεν είναι τυχαία η επαναλαμβανόμενη στις δεκαετίες ομοφωνία⁷ που διαπιστώνεται σε όλα τα άρθρα και τις έρευνες σχετικά με τις ελληνικές πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες και τα προβλήματά τους.

Βασική είναι, κατά κοινή διαπίστωση, η έλλειψη πολιτικής στρατηγικής αντίληψης, η οποία θα όφειλε να αναλάβει τόσο το κόστος των αποφάσεων για το σχεδιασμό ενός δικτύου βιβλιοθηκών, όσο και το πραγματικό κόστος χρηματοδότησης.

Στο σημείο αυτό συναντώνται όλα τα επιμέρους προβλήματα που οδηγούν τους μελετητές να συμπεραίνουν ότι οι "αλλαγές στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες είναι πιο πιθανό να συμβούν, μόνο αφού αλλάξει η γενική διάρθρωση της ελληνικής ανώτερης εκπαίδευσης".⁸

Οι εξαιρέσεις και τα βήματα κάποιων πανεπιστημίων τα τελευταία

5. Είναι αναγκαίο να κάνουμε εδώ τη διάκριση μεταξύ επιστημονικού και πανεπιστημιακού βιβλίου (ή συγγράμματος ή εγχειρίδιου), τα οποία συχνά δε σημαίνουν καθόλου το ίδιο πράγμα, χωρίς όμως και να είναι εξ ορισμού διϊστοτάμενα. Πάντως, είναι εν προκειμένω χαρακτηριστικό ότι η Unesco δεν περιλαμβάνει στα στατιστικά της στοιχεία την κατηγορία του πανεπιστημιακού βιβλίου, προφανώς θεωρώντας ότι ταυτίζεται με το επιστημονικό βιβλίο, για το οποίο, όπως και για το σχολικό άλλωστε, παρέχει διεξοδικά στοιχεία παραγωγής.

6. Το σύστημα των παραγγελιών παίρνει τέλος για τον ευρωπαϊκό χώρο αμέσως μετά τον πόλεμο, όπως παρατηρεί ο Ben Russak στο άρθρο του "Scholarly Publishing in Western Europe and the Great Britain" που περιλαμβάνεται στο *Perspectives on Publishing*.

7. Παραθέτω εδώ ένα μικρό απόσπασμα τέτοιων άρθρων, με χρονολογική σειρά: Leon Carnovsky, "Greece", *Library Trends*, v.12, n.2, Oct. 1963.

George M. Cacouris, "Libraries in Greece", *Encyclopedia of Library and Information Science*, v.10, pp.180-190, 1973.

Σπύρος Κοκκίνης, "Βιβλιοθήκες ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα", περ. *Διαβάζω*, τ.29, 1980.

James Krikelas, "Education for Librarianship in Greece", *The Library Quarterly*, v.52, no.3, pp.227-239, 1982.

James Krikelas, "Academic Libraries in Greece", *International Library Review*, v.16, pp.234-246, 1984.

Προσχέδιο έρευνας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας από ερευνητική ομάδα με τίτλο *Etat de l'application des nouvelles technologies de l'information dans les bibliothèques en Grece et leur impact sur leurs differentes fonctions*, χωρίς χρονολογία, π.1984.

8. James Krikelas, "Academic Libraries in Greece", *International library review*, v.16, 1984, pp.235-246.

χρόνια, που ακούστηκαν στο συνέδριο των βιβλιοθηκονόμων που έγινε στις 22-23 Νοεμβρίου 1990 στην Αθήνα⁹, δεν δίνουν τα σημάδια ανατροπής της υφιστάμενης κατάστασης, απλώς θέτουν πιο ολοκληρωμένα το πρόβλημα. Πουθενά δεν διαφαίνεται στις πολιτικές αποφάσεις των εκάστοτε κυβερνήσεων ένας προβληματισμός για τον κεντρικό ρόλο που παίζει η πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη στις λειτουργίες ενός πανεπιστημίου που σέβεται το ρόλο του.

Ετσι, η ανυπαρξία ή η εγγενώς χρόνια ανεπάρκεια των κεντρικών βιβλιοθηκών, η διασπορά των συλλογών¹⁰ - είναι πολύ ενδεικτικό λ.χ. ότι το Πανεπιστήμιο Αθηνών δεν διαθέτει κεντρική βιβλιοθήκη -, η έλλειψη κάθε συντονισμού ανάμεσα στις βιβλιοθήκες, σε συνδυασμό με την χαμηλή οργάνωση¹¹ και την διαφορετική και ελλιπή ταξινόμηση, οδηγούν σε ανορθολογική χρησιμοποίηση ακόμη και αυτών των πολύ χαμηλών διαθέσιμων πόρων και αποτελούν μια αποσπασματική και διασπασμένη παρουσία, εκεί ακριβώς όπου θα απαιτούνταν σήμερα, με δραματικά γοργούς ρυθμούς, ένα πραγματικό δίκτυο.

Η χάραξη μιας στρατηγικής για τις πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες σήμερα θα έπρεπε να συνδυάζει την αναβάθμιση του αυτόνομου ρόλου της βιβλιοθήκης και την ανάπτυξη της ως ανεξάρτητης εκπαιδευτικής μονάδας, με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και ισχυρά κίνητρα στην κατεύθυνση της δημιουργίας δικτύων και της συνεργασίας.

Αυτό θα σήμαινε ορθολογική χρησιμοποίηση των διαθέσιμων πόρων και θα συνεπαγόταν ουσιαστική οικονομία και μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων.

Δεν έχουμε δυστυχώς εδώ τη δυνατότητα να αναφερθούμε πιο αναλυτικά στη λειτουργία των πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Έχει όμως σημασία να πούμε ότι είναι πολύ επικίνδυνο το γεγονός ότι η χώρα μας βρίσκεται μακριά από τις συνεργασίες και τα πρότυπα των άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Είναι επικίνδυνο που η Ελλάδα μένει έξω από τα δίκτυα πληροφόρησης και επικοινωνίας που διαμορφώνονται σήμερα σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, καθώς αυτό δε μπορεί να σημαίνει παρά μόνο την περιθωριοποίηση και την εξάρτηση.

Με δεδομένα τα φοβερά προβλήματα στον τομέα αυτό, που εκφράζονται σήμερα κυρίως μέσα από την καθυστέρηση στην ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών, χωρίς αυτό να είναι το μόνο πρόβλημα, είναι φανερό ότι ο χρόνος εργάζεται πια εναντίον μας με αλματώδεις αρνητικούς ρυθμούς. Ετσι,

9. Βλ. εισηγήσεις των κυρίων Τζεκάκη, Καρανικόλα και Πολυδώρου.

10. Πολύ χαρακτηριστικό για τη διασπορά των συλλογών στη γειτονική μας Ιταλία το παρακάτω απόσπασμα: "Σύμφωνα με τις άριστες αρχές των πρωτόγονων φυλών, οι "αρχηγοί" είχαν την τάση να διαχωρίζουν μεταξύ τους τα σημεία της ακαδημαϊκής εξουσίας, σαν σύμβολα επίδειξης υπό τύπον τροπαίων: τα βιβλία, δυστυχώς, ήταν από τα πλέον σποφθαλιούμενα." Βλ. Marco Onado, "L' universita e il libro", στο *Il destino del libro*, Roma, Editori Riuniti, 1984, σ.80.

11. Είναι χαρακτηριστική η παντελής έλλειψη στατιστικών στοιχείων για τις βιβλιοθήκες, που υποχρεώνει τη χώρα μας να απουσιάζει εντελώς από τα ετήσια στατιστικά στοιχεία που δημοσιεύει η Unesco για τις βιβλιοθήκες ιδρυμάτων ανώτερης εκπαίδευσης. Τα στοιχεία αυτά αφορούν τον αριθμό των διοικητικών μονάδων των βιβλιοθηκών, τα σημεία εξυπηρέτησης, αριθμό τόμων, μικροφίλμ, οπτικοακουστικά υλικά, δανεισμούς, συνολικό κόστος λειτουργίας και κόστος προσωπικού, άλλα στοιχεία για το προσωπικό που αφορούν την εκπαίδευση ή την ειδικεύση του.

ενώ χάρη στην έγκαιρη ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών μπορούμε έστω να κερδίσουμε μεγάλο μέρος από το χαμένο έδαφος στον τομέα των πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών, κάθε νέα καθυστέρηση μας οδηγεί σε ανεπανόρθωτους αποκλεισμούς και ανυπολόγιστες, απαγορευτικές ίσως, μελλοντικές οικονομικές επιβαρύνσεις.

Τα πρότυπα¹² των πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών, που διατυπώθηκαν συστηματικά στη δεκαετία του '70 σε Ευρώπη και Αμερική, είναι ποσοτικά και ποιοτικά και στηρίζονται σε ένα σύστημα διαπιστώσεων, στόχων, προγραμμάτων και υποχρεώσεων, στο οποίο συμμετέχουν όλοι οι ενδιαφερόμενοι.

Τα πρότυπα αναφέρονται στην επάρκεια των συλλογών μιας βιβλιοθήκης, στις παρεχόμενες υπηρεσίες, το προσωπικό, τις εγκαταστάσεις, τα οικονομικά, τη διαχείριση, όλα τοποθετημένα μέσα στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και των στόχων του συγκεκριμένου ιδρύματος που η βιβλιοθήκη εξυπηρετεί. Το σύνολο των ενδιαφερομένων μερών καταλήγουν μετά από διάλογο σε συγκεκριμένους αριθμούς και σχέσεις για κάθε επιμέρους ζήτημα.

Τέτοιο ζήτημα είναι λόγου χάρη, ο ελάχιστος αριθμός βιβλίων και περιοδικών μιας βιβλιοθήκης, πράγμα που σημαίνει συγκεκριμένους περιορισμούς στην ίδρυση κάθε νέας, συχνά κατ' επίφασιν, βιβλιοθήκης, τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα. Πράγμα που ενόψει της ίδρυσης και των ιδιωτικών πανεπιστημίων μας αφορά άμεσα.

Αλλά πρότυπα, ενδεικτικά μιλώντας, μπορεί να αφορούν το ετήσιο ποσοστό χρηματοδότησης της βιβλιοθήκης σε σχέση με το συνολικό προϋπολογισμό του ιδρύματος, τη συλλογή στατιστικών δεδομένων, τη σχέση επαγγελματιών βιβλιοθηκονόμων προς φοιτητές (1 προς 300 στον Καναδά), τη σχέση επαγγελματιών βιβλιοθηκονόμων προς το μη ειδικευμένο προσωπικό (περίπου ένας στους τρεις), τις προδιαγραφές των κτιριακών εγκαταστάσεων, τον ελάχιστο αριθμό θέσεων στα αναγνωστήρια, κ.λ.π.

Είναι πάντως χαρακτηριστικός ο αριθμός στον οποίο όλοι συμφωνούν, ότι η βιβλιοθήκη ενός ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος πρέπει να απορροφά τουλάχιστον το 6% του συνολικού προϋπολογισμού του ιδρύματος. Αυτό θα σήμαινε ότι το Πανεπιστήμιο Αθηνών λόγου χάρη, διαθέτοντας το 1987 έναν προϋπολογισμό άνω των 6 δις, που μαζί με τις δημόσιες επενδύσεις υπερβαίνει τα 8 δις δρχ., θα έπρεπε να έχει δαπανήσει την ίδια χρονιά 480 εκ. για τις βιβλιοθήκες του. Το γεγονός ότι δαπάνησε μόλις κάτι παραπάνω από 100 εκ. μας δείχνει την απόσταση που το χωρίζει από τα πρότυπα στα οποία αναφέρθηκαμε.

Θα πρέπει εδώ παράλληλα να πούμε ότι η επιστήμη των βιβλιοθηκών μας προσφέρει σήμερα τη δυνατότητα να παρακολουθούμε τις λειτουργίες της ανάπτυξης των συλλογών μιας βιβλιοθήκης και της διαχείρισής τους, που σημαίνει πιο συγκεκριμένα: ανάλυση και αξιολόγηση των συλλογών, χάραξη μιας πολιτικής ανάπτυξης αυτών των συλλογών, μελέτη της χρήσης της βιβλιοθήκης και των χρηστών της, χρηματοδοτικούς προσανατολισμούς

12. F.N.Withers, Standards for library service: an international survey, Paris, Unesco, 1974.

και επιλογές, συντήρηση του υλικού, κ.λ.π. Όλα αυτά δεν σημαίνουν παρά τις δυνατότητες που έχουμε σήμερα να εξασφαλίσουμε την αξιοποίηση των επενδύσεων στις βιβλιοθήκες με απολύτως επιστημονικές μεθόδους.

Εξάλλου, αυτές δεν είναι παρά οι αναγκαίες προϋποθέσεις που θα μας επέτρεπαν να δούμε και λίγο μπροστά, απαντώντας σε ερωτήματα μεγάλης κρισιμότητας σχετικά με τις προοπτικές¹³ που ανοίγουν οι νέες τεχνολογίες, οι τράπεζες πληροφοριών κ.λ.π. και που θα μπορούσαν να συνοψιστούν στην απαίτηση του Irving Louis Horowitz για την "ανάπτυξη μιας διεθνούς βιβλιογραφικής τράπεζας δεδομένων με ειδική βιβλιογραφική πληροφόρηση σε ειδικά ερευνητικά πεδία...έτσι που αν κάποιος ήθελε να βρει τί υλικά υπάρχουν σε όλες τις γλώσσες για την αγροτική μεταρρύθμιση στην Αλγερία λόγω χάρη" να μπορεί να το κάνει πολύ γρήγορα.¹⁴

Και μονολότι μοιάζει πολύ μακρινό χωρίς και να είναι όμως, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί το μεγάλο πρόβλημα της συντήρησης και διατήρησης¹⁵ των βιβλίων και των ντοκουμέντων, που αυτή τη στιγμή απασχολεί με δραματικό τρόπο τις βιβλιοθήκες της Ευρώπης και της Αμερικής, καθώς απειλούνται να καταστραφούν και να εξαφανιστούν βιβλία μεγάλης ιστορικής σημασίας. Μικροφίλμς, αποξυδωση του χαρτιού και άλλες μέθοδοι, όλες δαπανηρές είναι η αλήθεια, εφαρμόζονται σε χώρες όπου η συνείδηση βιβλίου είναι πιο αναπτυγμένη.

Όλα τα παραπάνω, βέβαια, συνοψίζονται στη δυνατότητα λήψης αποφάσεων στρατηγικής σημασίας, στο βαθμό που η πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη θα πάψει να αποτελεί δευτερεύουσα και υποδεέστερη λειτουργία και θα αντιμετωπιστεί ως πρωτογενές πεδίο με αναγκαία την εξασφάλιση διευθυντικών λειτουργιών. Δεν νοείται σήμερα πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη χωρίς ισχυρό διευθυντή, χωρίς προκαθορισμένο ποσό χρηματοδότησης της τάξης που προαναφέραμε, χωρίς δυνατότητα λήψης αποφάσεων με βάση, σε τελευταία ανάλυση, τους κανόνες της επιχειρησιακής έρευνας¹⁶, χωρίς εντέλει συμφωνημένα πρότυπα.

II. Πανεπιστημιακά Βιβλία

Τα επιστημονικά βιβλία αποτελούν ένα από τα κεντρικά στοιχεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας της ανώτατης εκπαίδευσης, διότι είναι το αποτέλεσμα και ταυτόχρονα η αιτία σε ένα κύκλο που περιλαμβάνει το

13. Herbert Pool (ed), *Academic Libraries by the Year 2000*, New York, Bowker, 1977.

14. Irving Louis Horowitz, *Communicating Ideas*, New York, Oxford University Press, 1986.

15. Alexander Wilson, *Library policy and conservation in the European Community: principles, practices and the contribution of new information technologies*, Paris, Saur, 1988.

16. A.G.Holzman, "Decision making, Decisions for Library function", *Encyclopedia of library and information science*, p.483 επ.

πρόγραμμα και τη δομή των σπουδών, καθώς και τη μορφή της εκπαίδευσης.

Λέει ο καθηγητής Κοσμάς Ψυχοπαίδης στο Γ' Συνέδριο Βιβλίου, το 1982: "Η διαδικασία διανομής του πανεπιστημιακού βιβλίου, όπως σήμερα εφαρμόζεται διαμορφώνεται μέσα σ' ένα πλέγμα σχέσεων μεταξύ εκδοτών, φοιτητών, καθηγητών, συγγραφέων του βιβλίου και κράτους - ένα πλέγμα σχέσεων που όπως μπορούμε εύκολα να διαπιστώσουμε εμποδίζει σε μεγάλο βαθμό τόσο την χρησιμοποίηση βιβλίων επιστημονικού χαρακτήρα, όσο και τη λειτουργία με επιστημονικό τρόπο των υπαρχόντων βιβλίων".¹⁷ Πρόκειται για μια διαπίστωση πολύ εύγλωτη, που επιτρέπει να διαβλέψουμε όλες τις άκρες αυτού του πλέγματος. Ένας άλλος συγγραφέας, ο καθηγητής Δημήτρης Τσάτσος, χρησιμοποιώντας ωμή γλώσσα, μιλάει επί του προκειμένου κυριολεκτικά για "σκάνδαλο"¹⁸.

Όπως και να έχει, είναι σαφές ότι η διανομή του μοναδικού συγγράμματος αποτελεί καταλυτικό παράγοντα και για τις δύο άλλες διαδικασίες του επιστημονικού βιβλίου: αυτήν που προηγείται, δηλαδή την παραγωγή του, πνευματική και εκδοτική, αλλά και αυτήν που έπεται, δηλαδή την ανάγνωση, που είναι και η ουσία της εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσα στο πλαίσιο της Γνώσης.

Τα συμπτώματα της ασθένειας είναι γνωστά σε όλους. Πανεπιστημιακά βιβλία αμετάβλητα για χρόνια, προγράμματα δύσκολα ανανεώσιμα, περιορισμός της μορφής διδασκαλίας, κάτι που συνεπάγεται τη χαμηλή επιστημονική κατάρτιση των φοιτητών και χαμηλή κυκλοφορία επιστημονικών βιβλίων στη χώρα.

Αλλά ας δούμε και μια άλλη πλευρά του προβλήματος, που είναι το κόστος των πανεπιστημιακών βιβλίων. Τα δωρεάν συγγράμματα εμφανίζονται στον κρατικό προϋπολογισμό σήμερα κάτω από τον κωδικό αριθμό 1123, ο οποίος σημαίνει την "Προμήθεια επιστημονικών συγγραμμάτων και βοηθημάτων για τους σπουδαστές των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων".¹⁹

Το ποσό που προϋπολογίστηκε στον τακτικό προϋπολογισμό για το σκοπό αυτό το 1990 ανερχόταν στα 1.230 δις ενώ η Υφυπουργός Παιδείας κυρία Μπουρδάρα μιλάει σε συνέντευξή της²⁰ για πραγματική δαπάνη μέσα στο 1990, συνολικού ύψους 4.100 δις. Οπωσδήποτε, οι πληρωμές των προηγούμενων ετών για τα συγγράμματα, μόνο από τον τακτικό προϋπολογισμό, ήταν αντίστοιχα 969 εκ. το 1988, 866 εκ. το 1987, 1.293 δις το 1986 και 860 εκ. το 1985. Ας σημειωθεί ότι τα ποσά αυξάνονται κατά πολύ, κυριολεκτικά διπλασιάζονται, εάν προστεθούν και οι δαπάνες των ίδιων των ιδρυμάτων για την εκτύπωση σημειώσεων.

17. Κοσμάς Ψυχοπαίδης, "Επιστημονικό βιβλίο και δωρεάν παιδεία", Τρίτο συνέδριο βιβλίου, Αθήνα, ΠΟΕΒ, 1982.

18. Δημήτριος Τσάτσος, "Να πούμε την αλήθεια για τα πανεπιστήμια", ΤΑ ΝΕΑ, 6/10/1990.

19. Ο κωδικός αυτός άλλαξε το 1987 (ως τότε ήταν 1121 και περιγραφόταν ως εξής: Προμήθεια επιστημονικών συγγραμμάτων και λοιπών βοηθημάτων για τους σπουδαστές των Ανωτέρων και Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων) και πιο πριν το 1980 (ως τότε ήταν 1251 και περιγραφόταν ως: Παροχή επιστημονικών συγγραμμάτων και λοιπών βοηθημάτων δια τους σπουδαστές των Ανωτάτων και Ανωτέρων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων), με μικρές παραλλαγές στη διατύπωση.

20. Βλ. Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 11/11/1990.

Διαπιστώνει κανείς με την πρώτη κιόλας ματιά ότι πρόκειται για ένα ποσό πολλαπλάσιο εκείνου που αφιερώνεται στις βιβλιοθήκες, χωρίς και να μπορεί να υποστηριχθεί ότι αποτελεί μια πάγια κοινωνικά ωφέλιμη υποδομή, μια επένδυση για την παιδεία του τόπου κάτω από τις συγκεκριμένες συνθήκες.

Αλλά το πρόβλημα τίθεται διαζευτικά: Πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες και δωρεάν πανεπιστημιακά συγγράμματα βρίσκονται σε ανταγωνιστική σχέση. Προσωπική μου άποψη είναι πως υπάρχει πιθανότητα να τεθεί έτσι και στο αμέσως προσεχές μέλλον.

Πάντως, σε μια τέτοια περίπτωση, αν θα δεχόμασταν να σκεφτούμε με τη λογική των προτεραιοτήτων, το βάρος θα έπεφτε στις βιβλιοθήκες. Βεβαίως οι βιβλιοθήκες από μόνες τους δεν μπορούν να μεταβάλουν το πλέγμα των σχέσεων στο οποίο αναφερθήκαμε παραπάνω, θα άξιζε όμως να αποτελέσουν το σημείο αναφοράς και υποστήριξης μιας πιο σύγχρονης στρατηγικής για την παιδεία, από όσους θεωρούν πως υπάρχουν ζωτικοί λόγοι για κάτι τέτοιο.

Χρειάζεται μια γενναία απόφαση για να παραδεχτούμε ότι αυτό που ονομάζεται "δωρεάν" στοιχίζει συχνά πολύ ακριβά, χωρίς και να εντάσσεται σε μια κοινωνική και εκπαιδευτική πολιτική που επενδύει σε ανθρώπους, γνώση και πραγματικές διαδικασίες προόδου με συλλογική προοπτική.

Η προτεραιότητα στις βιβλιοθήκες, είναι η υπεράσπιση μιας υπόθεσης, που ξαναδίνει ουσιαστικό νόημα στο αίτημα μιας δημοκρατικής παιδείας για όλους.

Θα όφειλε, όμως, να συνοδεύεται από ρητές και θεσμοθετημένες υποχρεώσεις. Αφ' ενός του κρατικού προϋπολογισμού, ώστε να μη χαθεί ούτε μία δραχμή από τα ποσά που διατίθενται σήμερα στα συγγράμματα, αφετέρου, με την υιοθέτηση ορισμένων προτύπων, που θα σήμαινε επιπλέον ένα πενταετές πρόγραμμα επενδύσεων.

Κάτι τέτοιο, κατά τη γνώμη μου, θα λειτουργούσε τόσο προς όφελος των φοιτητών και της πανεπιστημιακής κοινότητας στο σύνολό της, όσο και υπέρ της αντίληψης για ένα επιστημονικά και κοινωνικά ωφέλιμο Πανεπιστήμιο.